

Tiedemiehen matkakirja.

LAURI KETTUNEN: **Tieteen matkamiehenä.** Kaksitoista ensimmäistä retkeä 1907—1918. — WSOY 1945. 416 s., kuvaliitteitä.

Ensimmäinen suomalainen matkakirja oli kielimiehen: Aug. Ahlqvist julkaisi v. 1859 teoksensa »Muistelmia matkoilta Venäjällä». Sen jälkeen kuluneina vuosikymmeninä tämän alan kirjallisuutemme on ollut suhteellisen niukkaa — niin että kun ilmestyy tällainen vankka nidos kuin Kettusen 400-sivuinen kuvitettu kielentutkimusmatkojen kuvaus, tuntee iloa jo ennen kuin on kirjaa lukenutkaan.

Eikä ennakoilo suinkaan muutu pettymykseksi, päin vastoin: kirja on viehättävä sarja persoonallisia muistelmavälähdyksiä ja aineksiltaan niin kuohuvan runsas, että lukija usein henkeä pidättäen rientää eteenpäin. Käydään kolme kertaa Ruotsin metsäsuomalaisten luona, neljä kertaa Virossa, neljästi vatjalaisten luona, ja lopuksi seikkaillaan Vepsässä tekijän ensimmäisen sinne 1917—18 tekemällä matkalla. Viimeksimainittu, monin paikoin jännittävä ja taas hupaisa matkakuvaus, josta olemme saaneet lukea katkelmia jo v:n 1918 Virittäjästä ja sitten tekijän »Suomen heimon kirjasta», on laajuudeltaan kolmannes koko teosta. Tutustumme monessa suhteessa alkukantaisiin oloihin, elämään ja ennen muuta ihmisiin, saamme sen ohessa oivallisia ajankuvia, seuraamme »päähenkilöä»,

itse tekijää, noille sisukkaasti toteutetuille retkille lähimpien sukulais-temme luo, näemme nämä arkioloissaan ja saamme heistä ystäviä — ja kaikkea lämmittää kirjoittajan ymmärtävä huumori. Lukuisat kuvatkin säestävät tekstiä sopivasti.

Kirjoittajan esitystapa on reipasta ja usein omaperäistäkin, kuten voi katsoa asiaan kuuluvan. Vilkas kerronta kiidättää kuvausta kuin siivillä kohtauksesta toiseen, ja silloin tällöin kuin ohimennen kiepsahtaa naseva sanonta tai harvinainen sana mausteeksi — eihän suotta olla kielimiehen kelkassa. Tekijä painuu sitä *lyytä* Turun satamaan, kerran joku ukko istui *väleässä* tuvassa, toisella kertaa kirjoittaja selittää keksintöään *uunaal-leen*, ja hänen sanastossaan on sellaisia ilmauksia kuin *suwittaa*, *mallata*, *kuontua*, *hortua*, *vajjako*, *riistakas*, vain muutaman näytteen poimiakseni. — Toiselta puolen kumminkin joutuu melko usein toteamaan kiireen jäl-jeltä sellaista, minkä toivoisi tulleen hoidetuksi huolekkaammin. Niinpä kirjoitetaan: Oinanen, vaikka toisaalta selviää, että on puhe Oinosista, Tanskan satukuningas on muuttunut Andersiniksi; vähempikin riittäisi komparatiiviksi kuin *uudemmanaikaaisempi*, superlatiivina taas *villimpää* tuskin on paikallaan; *protokolleja* ja *siistiä* ovat molemmat mon. parti-tiiveina odottamattomia; aivan turhan tarkka tekijä siis ei aina ole sanomisiensa muodon suhteen — kieliopintekijän ei odottaisi kirjoittavan esim. näin: »eräs Erkin kerran antama matkaneuvo, *vähemmän vapaa* kieli-puristisista näkökohdista», »Vieraspaikatkin — — olivat *ylösotetut*», »Sitten *päivällisen syötyä* ja illan pimettyä — —»; ja oikeinkirjoitus on monesti mielestäni sekalaisen väljä: 1905:den, 80 korvissa (pro 80:n k.), sydäm-mikkö, jouduppas, ränkäisi — ränkäsi, lukasi, poiittua, baltilainen, okupa-tio, ironinen jne.; hupainen kompastus sanan suhteen on tullut siinä, että kerrotaan hienoista tinalevyä lyödyn *väkiwasaralla* (*tuuleentunut vilja*) toki lienee painovirhe). Tietysti voi sanoa, ettei merta pisaroitta soudeta ja ettei kirjaa sen vikojen takia ole kirjoitettu, mutta sittenkin toivoisi, ettei muuten hyvää työtä olisi tältäkkään puoleltaan päästetty julki senkään vertaa sukimattomana kuin nyt on käynyt.

Lukija on mielellään muistelematta hieman kärjistetysti joihinkin van-hempiin tutkijoihin kohdistuvia viittauksia, jotka tästä kirjasta saattai-sivat olla poissakin, ja jää odottamaan jatkoa — onhan jäljellä vielä esim. joukko Liivin-matkoja ja oman murteistomme aineksien keruutyö.

H. T.